

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἡὼς ἐκ τῆς ἐμβριθοῦς μελέτης τῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων καὶ τῆς εὐλαβοῦς τῶν Γραφῶν μελέτης ἐκπηγάζουσα κατ' ἐπίγνωσιν πίστις εἶνε ἐδραία, ἀκράδαντος καὶ ἀκαταγώνιστος, ἀνωτέρα πάσης προσβολῆς καὶ πάσης ἀσεβοῦς διδασκαλίας. Ἄλλ' ἡ χριστιανικὴ πίστις δὲν εἶνε πάντοτε τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἐρεύνης τῶν θρησκευτικῶν γεγονότων ἐν γένει καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἰδίᾳ, συνήθως δ' ἐκπορευομένη ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν καὶ κοινωνικὴν παράδοσιν, ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν κατηχητῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀκρόασιν τῶν Γραφῶν δὲν εἶνε ἤττον ἐποικοδομητικὴ καὶ ἀδιάσειστος.

Καὶ οὗτος εἶνε ὁ σπουδαιότατος τοῦ Χριστιανισμοῦ χαρακτήρ καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ γνώρισμα. Εἶνε πίστις μεταδιδομένη διὰ τῆς παραδόσεως, τῆς κατηχήσεως καὶ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας καὶ πίστις ἐκπηγάζουσα ἐν ἐπιγνώσει διὰ τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς μελέτης, εἶνε ἡ πίστις τοῦ ἀπλοῦχοῦ ἐργάτου καὶ ἡ πίστις τοῦ διερευνητοῦ ἐπιστήμονος.

Μακάριοι οἱ ἐκ παραδόσεως πιστεύσαντες, ὧν αἱ πεποιθήσεις οὐδέποτε ἐκλονίσθησαν ἐκ τῆς ἀμφιβολίας.

Μακάριοι καὶ οἱ διὰ τῶν δισταγμῶν καὶ τῆς ἀμφιβολίας διελθόντες, καταλήξαντες δὲ διὰ τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς μελέτης εἰς τὴν κατ' ἐπίγνωσιν πίστιν, καὶ δυνάμενοι οὕτω νὰ παραλληλίσωσι τὴν κατάστασιν τῆς ψυχικῆς ἐρημώσεως καὶ τοῦ ἐκμηδενισμοῦ, μετὰ τῆς ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἐλπίδι στηριξέως τῆς καρδίας.

«Είμεθα εἰς τὸ τέλος τοῦ 10^{ου} αἰῶνος, τὸ δ' Εὐαγγέλιον ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν μεγάλην δοκιμασίαν, ἀπὸ τὸ ζέον χωνευτήριον τῆς πρακτικῆς ἐπιστήμης ὡς καθαρὸς χρυσός» (α). Ἄλλ' ἐὰν καὶ μετὰ τὴν δοκιμασίαν ταύτην αἱ διακλονισθεῖσαι χριστιανικαὶ πεποιθήσεις δὲν ἀναγκῶσι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν σφριγῶσαν τῆς πίστεως ζωὴν, ἡ δ' ἐνέργεια τῆς Ἐκκλησίας μειωθεῖσα ὡς ἐκ καιρικῶν περιστάσεων καὶ τῆς θρασύτητος τῶν διδασκόντων ἀπαισίους καὶ λαοφθόρους θεωρίας καὶ διδάγματα ἀνάγκην ἔχη τῆς συνδρομῆς καὶ ὑποστηρίξεως ἡμῶν, τότε δεῖον ἡμεῖς, οἱ μὴ κατ' ἐπάγγελμα θεολογοῦντες, νὰ προσδράμωμεν εἰς τὸν ἕτερον ἀπροσμάχητον χαρακτῆρα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, εἰς τὸ ὕψος τῆς διδασκαλίας, εἰς τὸ ὑπερκόσμιον τῆς μετὰ τοῦ δόγματος συμφυρομένης ἠθικῆς, εἰς τὴν πειραν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς χριστιανικῆς πίστεως παρά τε τοῖς ἀτόμοις καὶ τοῖς λαοῖς, εἰς τὰς ὁμολογίας τῶν πολεμίων, εἰς τὰς πεποιθήσεις καὶ μεταγνώσεις τῶν σοφῶν, εἰς τὸ ἀκαταγώνιστον τῆς ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ ἐκπορευομένης δυνάμεως, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰ γνωρίσματα, εἰς τοὺς χαρακτῆρας, εἰς τὰ ἔργα τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰησοῦ καὶ εἰς πάντα τὰ μὴ ἀμφισβητούμενα τῆς ἱστορίας γεγονότα ἢ τὰ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς μας ἐξελισσόμενα ἐν χώραις, παρ' αἷς οὐχὶ κατ' ὄνομα καὶ κατὰ τύπους, ἀλλ' ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἀτόμων ἢ τῶν λαῶν βασιλεύει τὸ κράτος τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν πίστεως.

Ἐπιστήμων Ἰουδαῖος, ὁ Ρίδλεη Χέρσελ (Herscell) ἀναγνούς τυχαίως ἡμέραν τινὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους διδαχὴν εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, «ὁ ἀπαγγέλλας τοὺς λόγους ἐκείνους καὶ διακοινώσας τὸ ὕψος πάσης ἠθικῆς τελειότητος εἰς ὀλίγους στίχους θὰ ἦτο πνεῦμα ὑπέροχον καὶ ἀνώτερον πάσης Ἰουδαϊκῆς σοφίας.» Ἰπὸ τῆς ἀκτίνος ταύτης τοῦ οὐρανοῦ φωτὸς ὀδηγούμενος ἐνέκυψεν εἰς τὴν ἱστορικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξερεύνησιν καὶ

(α) Ἐβρόνδος Στάτσερ. Autorité de la Bible σελ. 91.

εις τὴν μελέτην τοῦ Εὐαγγελίου, γενόμενος εἰς τῶν εὐσεβεστέρων τῆς χριστιανικῆς πίστεως διδάσκαλος καὶ ὁμολογητῆς (α).

Ἄνθρωπος, μᾶς λέγουσιν οἱ ὑποκρινόμενοι τὴν εὐσέβειαν, ὅπως ἀσφαλέστερον ἐξαπατήσωσι τὴν ἀπειρον νεότητα, ἄνθρωπος ἀλλ' ἤρως ἐν τῇ θρησκείᾳ καὶ ἠθικῇ περιπτάμενος ὑπεράνω τῶν μεγάλων τῆς ἀνθρωπότητος πνευμάτων.

Ἄνθρωπος! Ἄλλὰ τίνες ἀρεταί, ποῖον δὲ ἀνθρώπινον μεγαλεῖον, τίνος δὲ Καίσαρος ἢ Ἀλεξάνδρου ἢ Σωκράτους ἢ Ἀριστοτέλους μνήμη ἐδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ τοὺς λόγους, οὓς ἀπήγγειλαν πολέμιοι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκθαβούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός;

« Μακρὰν τοῦ Ἰησοῦ μᾶς διαφεύγει ὁ Θεός, ἐρημοῦται ὁ οὐρανός, ὁ κόσμος τυχαίως κυμαίνεται ἐν μέσῳ τοῦ χάους, ἡ ἱστορία εἶνε μηχανικὴ σωμάτων ἐξέλιξις, ἡ καρδία καταβιβρώσκεται ἢ ἀπολιθοῦται, τὸ δὲ ἀνθρώπινον φάντασμα καταδικάζεται ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ καὶ τῇ ἀπογνώσει. — Ζήτησον, ζήτησον τὸν Ἰησοῦν, διότι μακρὰν Ἐκείνου οὐδὲν ὑπάρχει (β) »

« Εἰς τὰ χριστιανικὰ δόγματα ὀφείλεται πᾶν ὅ,τι ἀπέμεινεν ἐν ἡμῖν τίμιον καὶ ἐνάρετον (γ) ».

Ἄνθρωπος! Ἄλλ' οἱ μεγαλοφυέστεροι τῶν θνητῶν μακρὰ ἀφιέρωσαν ἔτη καὶ βίον ὀλόκληρον, ὅπως διαμορφώσωσι καὶ διαδώσωσι κοινωνικόν τι σύστημα ἢ φιλοσοφικὸν θεώρημα, ἀποθνήσκοντες δ' ἐπεζήτουν νέας ἡμέρας ζωῆς, ὅπως συμπληρώσωσι τὸ ἔργον των, ὁ δὲ κράτιστος τῶν φιλοσοφούντων ἀνωμολόγει ἐπὶ τέλος ὅτι ἐδύνατος ἀποβαίνει ἡ ὀριστικὴ λύσις τῶν αἰωνίων προβλημάτων, εἰάν ὁ Θεὸς δὲν πέμψῃ τὸν Ἐκλεκτὸν αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ὁ Ἐκλεκτὸς ἐπεφάνη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἤρκεσαν ὀλίγοι λόγοι ἀπαγγελθέντες ἐν μιᾷ γωνίᾳ τῆς γῆς, ἔργα δὲ μὴ ἐπισύραντα τῇ προσοχῇ τῶν

(α) Ὅρα τὸ ἔργον τοῦ Χίρσελ περὶ Μεσσίας. — Προλεγόμενα.

(β) Σίρερ. Revue Chrét. 1 Νοεμβρίου 1895

(γ) Ῥενάν.

ἔθνων, καὶ ὁ ἐπὶ Σταυροῦ θάνατος, ὅπως ἐγκαινισθῆ πανίσχυρος καὶ ἀκατάβλητος πνευματικὴ δύναμις ἀνακαινίσασα τὸν ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἄνθρωπος! Ἄλλ' ἄνθρωπος ἀποκαλύπτων κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἀγωνίαν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ὀδύνῃ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν σταυρούντων; δεήσει καὶ μεταβάλλων τὸ ξύλον τοῦ θανάτου εἰς ἀειθαλὲς δένδρον ζωῆς, σωτηρίας καὶ ἀπολυτρώσεως.

Ἄνθρωπος! Ἄλλ' ἄνθρωπος εἰπὼν ὅτι οἱ λόγοι του ζήσονται εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ οἱ λόγοι ζῶσι καὶ θαυματουργοῦσι μετὰ τῆς ἀπὸ τῆς γῆς ἀποδημίας.

Ἄνθρωπος! Ἄλλὰ τίς ἀπλοῦς ἄνθρωπος ἐδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς ἀπλοικοὺς μαθητὰς βίβλον, ἧς πᾶσα σελὶς διασεῖται τὰς ψυχὰς καὶ ἐφ' ἧς ἐγκύπτουσι πάντα τὰ ἔξοχα τῆς ἀνθρωπότητος πνεύματα καὶ μελετῶντες ἐπὶ εἴκοσιν ὄλους αἰῶνας ἐξορύσσουσι νέας πάντοτε πηγὰς πίστεως καὶ ἐποικοδομήσεως καὶ νέους ἀποκαλύπτουσι θησαυροὺς τῆς οὐρανοῦ βασιλείας; Μὴ ἄρα γε πρό τινων ἐβδομάδων ὁ ἄλλοτε ἐπὶ σκεπτικισμῶ διακρινόμενος Λοτὶς δὲν ἀνεφώνει ἐν πλήρει συνεδριάσει τῶν σοφῶν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας; «ἡ βίβλος αὕτη θὰ ἐπιζήσῃ, ἔστω καὶ ἐὰν πᾶν τὸ ἐπὶ γῆς καταρρεύσῃ καὶ ἐκλείψῃ (α)».

Ἄνθρωπος! Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος Ἐκεῖνος ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ὅπως κατακτήσωσι τὸν πνευματικὸν κόσμον ἄνευ μέσων, ἄνευ ἐπιστήμης, ἄνευ στηρίγματός τινος. Ἄνθρωποι, ναὶ ἄνθρωποι ἦσαν καὶ οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐκ τῆς ἐξ ὕψους δυνάμεως διέτρεχον τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας ῥαχένδυτοι διὰ τῶν ἀνέμων, διὰ τοῦ καύσωνος τοῦ ἡλίου, διὰ τῶν ὑετῶν, — διέμενον εἰς τὰς καλύβας τῶν πενόντων, μεθ' ὧν διένεμον τὸν μέλανα ἄρτον τῆς διακονίας καὶ παρεμύθουν τὰς δυστυχίας των, — οὐδὲν κατεῖχον πλὴν τῶν σανδαλίων, τοῦ κενοῦ σάκκου καὶ τοῦ σχοι-

(α) Συνεδρίασις τῆς Ἀκαδημίας κατὰ Νοέμβριον 1898.

νίου, δι' οὗ περιεζώννυσθον τὴν ὀσφύν, — οὐδὲν ἠπίσταντο εἰμὴ ὅτι εἰ ἄνθρωποι ὑποφέρουν καὶ ἐκεῖνοι ἡγάπων καὶ ἐνεδυναμοῦντο ἐν τῇ ἀσθενείᾳ, — εἰ ἰσχυροὶ ἐμαστίγουν αὐτοὺς ὡς τὰ ἄγρια θηρία, ἐκλείοντο εἰς τὰς φυλακάς, ἀπέθνησκον ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ κάτω ἔχοντες τὰς κεφαλὰς καὶ καιόμενοι ἐχρησίμευον πρὸς διαφώτισιν τῶν ὀργίων καὶ τῶν ἑορτῶν, καὶ ὁμοῦς ἐπετέλεσαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Διδασκάλου καὶ ἀνατρέψαντες πάντα τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἀνήγειραν τὸ αἰώνιον οἰκοδόμημα.

Ἄνθρωπος! Ἄλλ' εἶνε ὁ μέγας, ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ἡ ὁδὸς, ἡ ἀλήθεια, ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ὁ Λόγος σὰρξ γενόμενος καὶ σκηνώσας ἐν ἡμῖν καὶ ἀποθανὼν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, ζῶν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς ἅμα δὲ καὶ ἐν μέσῳ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων.

Βάδισον, ἀναγνώστα, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ διάνοιξον τὰς πύλας τῆς συνειδήσεώς σου διὰ τοιούτων σκέψεων κατὰ τὴν μελέτην τοῦ μεγάλου μυστηρίου. Καὶ ὅταν ἡ καρδία πληρωθῇ πίστεως, ὁ δὲ νοῦς ἐκζητῶν τὴν ἐξήγησιν τοῦ μυστηρίου καὶ τὴν γνῶσιν τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐπεγείρη τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὰς ἀμφιβολίας εἰς τὴν ψυχὴν, στρέψον τότε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἴδε τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἡλίων, τῶν πλανητῶν, τῶν ἀστέρων καὶ τὰ ἴχνη ἀπεράντων κόσμων καὶ ῥίψον ἑταστικὸν βλέμμα ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπως ἴδῃς τὴν ἐπ' αὐτῆς μυστηριώδη δράσιν καὶ ἐπενέργειαν ὑπερφυοῦς δυνάμεως. Ἰπῆρχεν ἐπ' αὐτῆς τὸ πρὶν ἡ νεκρὰ καὶ χαώδης ὕλη καὶ ὁμοῦς ἐβλάστησε τὸ φυτικὸν βασίλειον ἐναντίον τῶν νόμων τῆς φύσεως. Μετὰ τὴν βλαστήσασαν χλόην ἡ ἐμφάνισις τῆς ζωῆς, ὅπερ κατὰ τὰς ἐπαγγελίας τῆς ἐπιστήμης ἦτο φυσικῶς ἀδύνατον. Ἀπὸ τὴν ἄλογον ζωὴν δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκπορευθῇ τὸ λογικόν, ἡ κρίσις, τὸ συναίσθημα τῆς ἠθικότητος καὶ θρησκευτικότητος, καὶ ὁμοῦς ἴδου ἡμέραν τινὰ ἐναντίον παντὸς νόμου λογικότητος καὶ πάσης ψυχολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἀληθείας παρίσταται τελευταίος ὁ ἄνθρωπος, ἡ συνείδησις

τουτέστι τῆς εὐθύνης, ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, ἡ πεποιθήσις τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπέναντι τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἡ ἰδέα τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου, ἡ ἀνυψουμένη δύναμις μέχρι τοῦ πρώτου αἰτίου καὶ Δημιουργοῦ τοῦ παντός. Πᾶσα νέα ἐπὶ τῆς γῆς ἐμφάνισις εἶνε ὑπερφυῖς ἀπέναντι τῆς προγενεστέρας, διότι ἡ μία δὲν ἐδύνατο νὰ πηγᾶται ἀπὸ τὴν ἑτέραν κατὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, οὗς ὥρισεν ἤδη ἡ ἐπιστήμη. Τὸ μέγεθος τοῦ μυστηρίου εἶνε ἀνεξερεύνητον, ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Λόγου δὲν ἀνευρίσκει ἐξήγησιν ἐν τῇ συνήθει λογικῇ καὶ ἐν τῇ κατ' ἀνθρώπον ἐπιστήμῃ, καὶ ὁμοίως ἐπιβάλλεται εἰς τὴν ἡμετέραν συνείδησιν ὑπὸ τῆς ἀδυσωπῆτου λογικῆς τῶν πραγμάτων καὶ τῶν γεγονότων. Πρὸς δημιουργίαν ἠθικὴν ἐπὶ τῇ βορβορώδει τῆς ἀνθρωπότητος καταστάσει, πρὸς δημιουργίαν νέας πνευματικῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἀπητεῖτο μέσον θεῖον ἅμα καὶ ἀνθρώπινον, μὴ ὑποβαλλόμενον μὲν εἰς πάντας τοὺς νόμους τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ μὴ παραβιάζον τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν καὶ κατὰ μηχανικὴν ἀνάγκην ἐπιβαλλόμενον.

Ἄνθρωπος δι' ἀνθρωπίνων δυνάμεων καὶ ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἱστορίας ἐργαζόμενος δὲν θὰ κατίσχυε τῶν ἀκαταγωνίστων δυσχερειῶν οὐδὲ θὰ ἐδύνατο νὰ δημιουργήσῃ νέαν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν προόδου, ἠθικοποιήσεως καὶ ἐκπολιτισμοῦ. Δύναμις Θεοῦ παντοδυνάμως ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐπενεργοῦσα, θὰ μετέβαλλε τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ ἐξεμηδένιζε τὸ πολυτιμότερον αὐτοῦ στοιχεῖον καὶ πλεονέκτημα, τὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτεξουσίου βουλήσεως. Θεάνθρωπος, ἐνεργεῖ ἀνεξαρτήτως τῶν συνήθων τῆς φύσεως δυνάμεων ἅμα καὶ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ψυχολογικῶν καὶ ἱστορικῶν νόμων, διδάσκων διδασκαλίαν καὶ ποιῶν ἔργα ὑπεφυοῦς τελειότητος καὶ δυνάμεως φωτίζοντα μὲν καὶ ἀποκαλύπτοντα τὴν θρησκευτικὴν ἀλήθειαν καὶ καλοῦντα εἰς νέαν πνευματικὴν ζωὴν τὸ ἄτομον, μὴ ἐκμηδενίζοντα δὲ οὐδ' ἐλαττοῦντα τὸ ἀπόλυτον τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ αὐτεξουσίου τῆς πίστεως ἢ τῆς δράσεως. Ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς φέ-

ρων τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ καρδίᾳ. Ἦλθε καὶ ἀπεκάλυψεν ἡμῖν τὸν Θεὸν τῆς ἀπείρου τελειότητος, τὸν Θεὸν τῆς δικαιοσύνης, τὸν Θεὸν τῆς ἀγάπης, τοῦ ἐλέους καὶ τῆς ἐλπίδος, τὸν Θεὸν τῶν μετανοούντων.

Ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτε ὁ Ἑλληνισμὸς κατέπιπτε καὶ ἐξέλειπεν ἐν τῷ ἐπικουρισμῷ. Ἦλθεν ὅτε ὁ Ῥωμαϊκὸς κόσμος εἰργάζετο ὅπως ὀδεύσῃ ἐπὶ πάντων ἐν ψυχρῷ ἐγωισμῷ καὶ καταπληκτικῇ διαφθορᾷ, ὁ δὲ Ἰουδαϊσμός ἤξιον νὰ χωρισθῇ ἀπὸ πάντων τῶν λαῶν. Ἦλθε καὶ ἐθεμελίωσε κόσμον ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς καθαρότητος τῆς καρδίας, ἐπὶ τῆς ταπεινώσεως, ἐπὶ τῆς αὐταπαρνήσεως, ἐπὶ τῆς ἀδελφώσεως τῶν λαῶν. Ἦλθε καὶ εἶπεν ἡμῖν, «δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ἡμᾶς», καὶ ἔφερε τὴν παραμυθίαν εἰς τοὺς πάσχοντας, καὶ τὴν ψυχικὴν θεραπείαν εἰς τοὺς ἐν σκότει διαπορευομένους, καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς λαοὺς. Ἦλθε καὶ ἐδωρῆσατο εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν ὑψηλοτέραν τῶν ἐπαγγελιῶν, τὴν πολυτιμωτέραν τῶν πεποιθήσεων, τὸ ὑπέρτατον ἀγαθόν, τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀθανασία καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν τῆς ἀνταποδόσεως ζωὴν.

Ἄ! ἀναγνώστα. Ἡ ἐπιστήμη σὲ ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ψυχὴ, ὄντοτης ἄσλος καὶ οὐσία πνευματικὴ, εἶνε καὶ διὰ τοῦτο ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος.

Ἡ φιλοσοφία σὲ ἐδίδαξεν ὅτι ὁ ἠθικὸς νόμος τοῦ καθήκοντος, ἀποκαλυπτόμενος εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου, μᾶς ἄγει εἰς τὴν πεποιθήσιν μελλούσης ζωῆς καὶ ἀνταποδόσεως.

Ἡ μεγαλοφυΐα ἐβεβαίωσε ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶνε ἡ νύξ, ἀλλὰ τὸ φῶς. Δὲν εἶνε τὸ τέλος, ἀλλὰ ἡ ἀρχή. Δὲν εἶνε ἡ ἐκμηδένισις, ἀλλ' ἡ αἰωνιότης.

Ἄλλ' ἀνωτέρα πάσης τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Σωκράτους βεβαιώσεως, ἀνωτέρα τῆς θεωρίας τοῦ Πασχάλ καὶ Μαλεμβραχίου, ἀνωτέρα τῆς ἐνοράσεως τῶν ἐξόχων πνευμάτων, τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Δάντου, τοῦ Μίλτωνος ἢ τοῦ Βίκτωρος

Ούγου, εἶνε ἡ ἀφελῆς ἐπαγγελία ἡ ἐκπορευομένη ἀπὸ τὴν οὐράνιον καρδίαν Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου. « Ὁ Θεὸς δὲν εἶνε Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ Θεὸς ζώντων. »

Καὶ ἤδη διὰ τῆς εἰς τὸν Ἰησοῦν πίστεως εἰσηλθες εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀπολυτρώσεως, διότι δὲν ἐπικρατοῦσι πλέον ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῇ καρδίᾳ σου αἱ δυνάμεις τῆς ἀμαρτίας, τῶν παθῶν, τῆς ἐδύνης καὶ τῆς ἀπογνώσεως. Πάντα ἐκμηδενίζονται ἀπέναντι τῆς νέας ζωῆς τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος ἀπονεκρωθέντος ἐν σοὶ ἐπὶ πολλὸν χρόνον. Ἡ προσέγγις τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν συνείδησίν σου σὲ εἰσάγει ἀπὸ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τῆς ἀγάπης, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νοητικῶν καὶ σωματικῶν δυνάμεων ἐν τῇ ἐργασίᾳ, εἰς τὰ ἔργα τοῦ ἐλέους καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως, εἰς τὸν ἐξαγνισμὸν τῶν αἰσθημάτων καὶ παντὸς διανοήματος, εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγυσαν εἰς τὴν αἰωνίαν μακαριότητα.

Καὶ τώρα πρόσελθε ἵνα ἀπὸ τῆς γῆς ταύτης ἀπολαύσης τοὺς καρποὺς τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Πρόσελθε. Μὴ πτοηθῆς ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν, ἣτις ἐλυμαίνεται τὴν σὴν διάνοιαν, διότι ἡ καρδία συναισθάνεται ἤδη πᾶν ὅ,τι ὁ νοῦς μόνος ματαίως ἐζήτηε ν' ἀποκαλύψῃ, μὴ διστάσης ἀπέναντι τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τῶν παρεκτροπῶν τῆς νεότητος. Μακρόθυμος ὢν ὁ Κύριος καὶ τοὺς πρώτους ἐλεεῖ καὶ τοὺς μετανοοῦντας θεραπεύει. Πρόσελθε εἰς τὴν μεγάλην θυσίαν ἣν ἐγκαινίσας ὁ Ἰησοῦς κατέλιπεν ἡμῖν πλουσίαν κληρονομίαν μετανοίας, λατρείας καὶ ἀπολυτρώσεως. Πρόσελθε καὶ ἴδε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως τὸ τελούμενον θαῦμα. Ὁ εἶνος καὶ τὸ ὕδωρ, οἱ τὸ σῶμα στηρίζοντες, μεταβάλλονται εἰς τροφὴν πνεύματος καὶ ψυχῆς, εἰς σῶμα τίμιον καὶ εἰς ἄχραντον αἷμα τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος παθόντος καὶ σταυρωθέντος. « Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. » Μετάλαβε τοῦ μυστηρίου ἐν πίστει καὶ μετανοίᾳ. Ἢδη ὑγιῆς γέγονας. Αἱ πύλαι τῆς βασι-

λείας τοῦ Θεοῦ διησάχθησαν ἐνώπιόν σου. Αἱ ἀμβιβολίαι καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ τὰ δεινὰ τοῦ βίου εἶνε ἀπὸ τοῦδε δοκιμασία προσωρινὴ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐγκαρτερήσεως τῆς ψυχῆς σου, ὁ δὲ θάνατος ἔσται διὰ σέ τὸν πιστεύοντα μετάστασις εἰς αἰωνίαν καὶ ἀτελεότητα ζωὴν. « Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται. »

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Προλεγόμενα..... Σελ. 3

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Θρησκεία καὶ Ἐπιστήμη.

Κεφ. Α΄. Περὶ ψυχῆς. Γενικαὶ σκέψεις.....	» 19
» Β΄. Περὶ ψυχῆς. Ἀνάλυσις νοητικῶν δυνάμεων...	» 30
» Γ΄. Περὶ ψυχῆς. Ἀνάλυσις τῶν βουλευτικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων.....	» 48
» Δ΄. Περὶ ψυχῆς. Μιλέται περὶ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος.....	» 73
» Ε΄. Θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις φυσιοδιδῶν.....	» 87
» Ϛ΄. Οἱ ἱετροὶ καὶ αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις...	» 108
» Ζ΄. Ἡ Ζωή.....	» 132
» Η΄. Ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου περὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου.....	» 150
» Θ΄. Βιολογικοὶ νόμοι.....	» 178
Συμπέρασμα τοῦ πρώτου μέρους.....	» 183

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Δημῶδες ἀπολογητικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κεφ. Α΄. Περὶ πίστεως ἐν γένει.....	» 191
» Β΄. Περὶ πίστεως ἐν σχέσει πρὸς τὸν πρακτικὸν καὶ ἠθικὸν βίον.....	» 200
» Γ΄. Περὶ θρησκευτικῆς πίστεως.....	» 213
» Δ΄. Περὶ χριστιανικῆς πίστεως.....	» 235
» Ε΄. Τὰ Εὐαγγέλια.....	» 242
» Ϛ΄. Τὰ Εὐαγγέλια καὶ ἡ Κριτικὴ σχολή.....	» 250
» Ζ΄. Τὰ Εὐαγγέλια καὶ αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου.....	» 263
» Η΄. Περὶ τοῦ Ἀκαταλήπτου τῆς θεῆς ἐνανθρωπήσεως.....	» 272
» Θ΄. Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.....	» 279

Κεφ. Ι' Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστι.....	Σελ.	289
» ΙΑ'. Ἡ ἐπὶ τοῦ Ὄρους Διδυχή.....	»	295
» ΙΒ'. Ἡ κατὰ Χριστὸν ἀγάπη.....	»	306
» ΙΓ'. Ἦθος ἀνθρώπου.....	»	313
» ΙΔ'. Ἠθικὴ διαμόρφωσις ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ πί- στει εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰησοῦ... ..	»	328
» ΙΕ'. Οἱ πρῶτοι αἰῶνες τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Χρι- στιανισμοῦ.....	»	333
» ΙΣ'. Ὁ νεώτερος κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ διωγμός.	»	344
» ΙΖ'. Ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐν Γαλλίᾳ.	»	367
» ΙΗ'. Ὁ Θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα.....	»	381
Συμπέρασμα.....	»	395

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

1899

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006